

Tetyana Monolatii

INTERTEXTUAL AND INTERCULTURAL DISCOURSE OF JOSEPH ROTH'S WORKS IN THE MODERN LITERARY STUDIES

Precarpathian National University, Ukraine

Тетяна Монолатій

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ТА ІНТЕРКУЛЬТУРНИЙ ДИСКУРС ТВОРЧОСТИ ЙОЗЕФА РОТА В СУЧАСНОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ

Abstract: The article deals with the works of classic of the Austrian literature of the 20th century Joseph Roth in its intertextual and intercultural dimensions. It is alleged that this topic is one of the locus of Contemporary Ukrainian and foreign literature.

The thesis that the intertextual paradigm J. Roth's works should be seen as intertextual element philosophical, ideological, economic and political discourse of European modernism (analysis and interpretation of the writer's art world through the prism of an image in its reality "everyday history" and the history of mentalities, artistic transformation of the ideological basis the author in the context of his era), as well as a distinct literary plane (intertextual parallels J. Roth creativity in the context of other European literatures).

Keywords: Joseph Roth, intertextuality, interculture discourse, Austrian literature of the 20th century

Творча постать Йозефа Мозеса Рота (1894-1939) – визначного австрійського прозаїка, газетяра і мандрівника, уродженця галицького містечка Броди на тогочасному австрійсько-російському пограниччі – в сучасному українському літературознавстві майже зовсім не досліджена. Головний феномен творчості Й. Рота – створення літературних образів, які відрізняються виразністю, змістовністю, неповторністю. Його ідеї, поняття, погляди і переконання реалізуються в логіку художніх образів і розглядаються як в аспекті його культурного коріння, так і в проекції на літературну епоху

Модерну. Адже письменник був сучасником таких вже «хрестоматійних» представників німецькомовної модерністської літератури, як Вальтер Беньямін, Бертольд Брехт, Герман Гессе, Альфред Дьоблін, Франц Кафка, Томас і Генріх Манні, Ліон Фейхтвангер, Стефан Цвайг та інших. А що художній світ письменника, який перебував у постійному пошуку між фікцією та реальністю, це актуалізує з'ясування причин та форм прояву взаємодії тексту з новим контекстом, зі знаковим фоном і фундаментальною умовою смислотворення європейського літературного процесу 1920–1930-х рр.

Дослідження інтертекстуальності та інтеркультурного дискурсу творчості Й. Рота має свої особливості – як з огляду на оцінки окремих національних літератур, так і традиції досліджень його творів в українському та зарубіжному літературознавстві. Як справедливо зауважує австрійський германіст В. Шмідт-Денглер, «творчість Рота годі загнати в якусь рубрику, годі знецінити до рівня якої-небудь парадигми. В цьому сенсі огляд історій літератури та їх апробація Ротом повертають нас до його творчості, яка уникає одомашнення і воліє щоразу нових формулювань» [12, 47]. Адже у царині ротознавства напрацьовано чималу кількість наукових ідей, які свідчать про активний поступ в інтерпретаціях як тематично-образної та формальної письменницької сфери, так і, почасти, інтертекстуальних зв'язків у творчості Й. Рота.

У розумінні особливостей творчості Й. Рота виокремилися дві школи ротознавства. *Європейська* об'єднує дослідників німецькомовних країн, передусім Австрії та Німеччини, а також Італії, Польщі, Росії: Г. Лунцера та В. Лунцер-Талос [21], У. Штаєрвальд [29], В. фон Штербурга [30], К. Магіса [22], М. Кланської [20], А. Лобкова [9] та інших. *Позаєвропейська* – ротознавців США та Австралії: Д. Бронзена [13], С. Розефельд [28] та К. Тонкін [31]. Своє становлення продовжує і *українське ротознавство*. В українському літературознавстві особливості художнього світовідображення у творах Й. Рота висвітлені у працях Д. Затонського [6], І. Андрущенко [1], Т. Гаврилів [2] та Л. Цибенко [14]. А що входження Й. Рота в історію літератури стало цікавим індикатором

еволюції системи вартостей літературознавства загалом упродовж щонайменше останніх сорока п'яти років, то важливим є визначення її основних національних векторів.

Австрійський вектор.

У австрійському літературознавстві хронологічно перший відгук на творчість Й. Рота з'явився 1928 р. у статті Ф. Берто у паризькому виданні *Огляд сучасної німецької літератури (Panorama de la littérature allemande contemporaine)*. У ній критик називає Й. Рота автором, який «зумів новій діловитості («новій об'єктивності». – Т. М.) надати справді поетичної якості» [12, 37]. Щоправда, пізніше ані твори Й. Рота, ані його творчість тривалий час не згадувалися в тодішніх історіях австрійської літератури Й. В. Нагля, Я. Цайдлера, Е. Касті (1937 р.) та Й. Надлера (1948 р.) [12, 37].

Як автора єдиного твору – роману *Марш Радецького* – Й. Рота сприймали і в 1960-ті рр. Зокрема така інтерпретація його творчості містилася у шкільному підручнику *Австрійське письменство в рамках світової літератури (Die österreichische Dichtung im Rahmen der Weltliteratur)* (Відень, 1964) В. Чулика: «Кінець [...] імперії, в якій не заходило сонце, Йозеф Рот [...] змальовує з натуралістичною дріб'язковістю в романі *Марш Радецького* на прикладі трьох поколінь австрійської чиновницької родини, останній паросток якої сміховинним робом гине у Першій світовій війні, символізуючи свою країну» [12, 38]. Такі тенденції були помітні і дещо пізніше, коли у 1980-х рр. австрійська літературна критика розглядала твори Й. Рота через призму т. зв. «габсбурзького міту». Зокрема праця Й. Юнга *Австрійські портрети. Життя і творчість видатних особистос-*

mei від Марії Терезії до Інгеборг Бахман (*Österreichische Poträts. Leben und Werk bedeutender Persönlichkeit von Maria Theresia bis Ingeborg Bachmann*) (Зальцбург, 1985) містила есей У. Граймера, який проголосив роман Йов вершиною романної творчості письменника. Незважаючи на те, що ранні романи Й. Рота дослідник вважав «неготовими, недовершеними», «фрагментарні частини яких раптом зливаються в одне сумне й зворушливе полотно», він назвав письменника «Гомером затонулої Галичини» [12, 42].

Певний підсумок життя і творчості Й. Рота в умовах еміграції міститься у колективній праці Г. Лунцера та В. Лунцер-Талос *Йозеф Рот в еміграції в Парижі 1933–1939 рр. (Joseph Roth im Exil in Paris 1933 bis 1939)* (Відень, 2009) [21]. Інша важлива публікація – спогади Ротового сучасника і колеги, австрійця С. Моргенштерна *Втеча і кінець Йозефа Рота (Joseph Roths Flucht und Ende)* (Кельн, 2009), які подають психологічний портрет письменника та його оточення [25].

Німецький вектор.

У Німеччині першовідкривачем творчості Й. Рота був П. Фехтер, який, перелічуючи у двотомній праці *Історія німецької літератури (Geschichte der deutschen Literatur. Bd. 2: Die Literatur der zwanzigsten Jahrhunderts)* (Гютерсло, 1962) твори *Готель „Савой“, Бунт, Втеча без кінця, Праворуч і ліворуч*, підкреслює, що «ці романи містять точний діагноз доби. Цим вони частково перегукуються з романами Гайнриха Манна і Германа Кестена» [12, 39].

У 1964 р. в мюнхенському *Підручнику сучасної літератури (Handbuch der Gegenwartsliteratur)* Г. Куніша опубліковано статтю Г. Бауманна, який

називаючи Й. Рота «найважливішим літописцем загиблої монархії», намагався знайти «справжнього» письменника, вивільненого з пут політичних конотацій [12, 40]. Згодом В. Вельциг у праці *Німецький роман у ХХ ст. (Der deutsche Roman im zwanzigsten Jahrhundert)* (Штутгарт, 1970) згадуючи окремі твори Й. Рота (*Йов, Марш Раденького, Гробівець капуцинів*), підкреслює подібність двох останніх як «епохальних і поколінневих» з *Будденброками* Т. Манна, *Снобродами* Г. Брода і *Людиною без властивостей* Р. Музіля [12; 40, 41].

Починаючи з 1970-х рр. в академічних виданнях з історії німецької літератури все частіше з'являється оцінка творів і/або творчості Й. Рота, яка з різною тональністю наголошувала на місці його прози в суспільній історії. Так автори *Історії німецької літератури від 1917 р. до 1945 р. (Geschichte der deutschen Literatur von 1917 bis 1945)* (Берлін, 1973) критикували письменника за «відмову від актуальних тем», наголошуючи на його полеміці з сучасною літературою, зауважуючи, що «погляд назад не досягає рівня спрямованого в майбутнє...» [12; 42, 43]. Відтак *Історія німецької літератури від грюндерства до сучасності* К. Г. Юста (*Geschichte der deutschen Literatur von der Gründerzeit bis zur Gegenwart*) (Мюнхен; Берн, 1973) розглядає романи Й. Рота від *Готелю „Савой“ до Легенди про святого пияка*, називаючи їх «безпрецедентною наративною тяглістю» [12, 42].

Інша тенденція – наголос на спорідненості прози Й. Рота з творами світової літератури. Зокрема *Лексикон авторів світової літератури (Autorenlexikon der Weltliteratur)* (Штутгарт, 1988) Г. фон Вільперта так

оцінює письменника: «Австрійський прозаїк, спочатку в традиції французького та російського психологічного реалізму (Бальзак, Стендаль, Фльобер, Гоголь, Толстой, Достоевській) згодом під відчутнішим впливом віденського імпресіонізму (Гофманнсталь, Шніцлер)» [12, 43].

Кінець 1990-х – початок 2000-х років у німецькому літературознавстві позначився новими оригінальними дослідженнями творчості Й. Рота. Зокрема у руслі текстологічного аналізу написана книжка У. Штаєрвальд *Страждання історією: До розуміння історії Модерну в текстах Йозефа Рота (Leiden an der Geschichte: Zur Geschichtsauffassung der Moderne in den Texten Joseph Roths)* (Вюрцбург, 1994). Для ротознавця співвідношення між текстом та історією є постійною провокацією для поетики Модерну: «романи Й. Рота описують спроби втечі з паралізуючого домінування обставин у віддалену в часі історичність» [29, 40]. Головною ознакою праці К. Оксе *Протистояння Йозефа Рота з антисемітизмом (Joseph Roths Auseinandersetzung mit dem Antisemitismus)* є детальний аналіз «єврейського» циклу творів письменника. Для окреслення сучасності Й. Рота і специфіки його літературного і публіцистичного способу бачення, дослідниця розглядає тематично відповідні твори інших німецько-єврейських авторів, таких як Л. Фейхтвангер, Г. Беттауер, А. Ландсбергер, А. Цвайг, А. Дьоблін, Е. Толлер, К. Тухольський, С. Моргенштерн і Ф. Верфель [27, 10]. Аналіз прозових творів Й. Рота притаманний і студії Д. Меренса *Божественне призначення літератури. Романи Й. Рота. Коментар (Vom göttlichen Auftrag der Literatur. Die*

Romane Joseph Roths. Ein Kommentar) [24].

Інша дослідницька ніша – ґрунтовні публікації, присвячені осмисленню творчої біографії та критиці прози Й. Рота. Передусім це книжка В. Мюллер-Функа *Йозеф Рот (Joseph Roth)* [26] та монографія В. фон Штернбурга *Йозеф Рот. Біографія (Joseph Roth. Eine Biographie)* [30].

Італійський вектор.

Рецепція творів Й. Рота на італійському ґрунті розпочалася в 60-х рр. ХХ ст., коли дослідник австрійської та німецької культури К. Маґріс опублікував свою ґрунтовну працю *Габсбурзький міф в австрійській літературі (Il mito absburgico nella letteratura austriaca moderna)* [22]. У ній Й. Рот постає центральною фігурою. Для літературознавця рання творчість Й. Рота і є прикладом служіння «габсбурзькому міфові», зокрема прикладом цього є ранні твори й роман *Втеча без кінця* [22, 259]. Друга значима публікація К. Маґріса, присвячена творчості письменника, дослідження *Далеко звідси. Йозеф Рот і східно-єврейська традиція (Lontano da dove. Joseph Roth e la tradizione ebraico-orientale)* [23]. У ній Й. Рот трактується автором останнім героєм світу «габсбурзької ностальгії».

Польський вектор.

У польському літературознавстві вивчення прози Й. Рота започаткували праці германістки М. Кланської. У її німецькомовній праці *Проблема Галічини. До тематизації національного та політико-соціального феномену в німецькомовній прозі 1846–1914 рр. (Problemfeld Galizien. Zur Thematisierung eines nationalen und politisch-sozialen Phänomens in deutschsprachiger Prosa zwischen 1846 und 1914)* [19], викорис-

товуючи історико-літературний та фактографічний методи, дослідниця «вписала» письменника у галерею галицьких німецькомовних авторів середини XIX – початку XX ст. Друга праця М. Кланської – *Далеко від Відня. Галичина в очах німецькомовних письменників 1772–1918 рр. (Daleko od Wiednia. Galicja w oczach pisarzy niemieckojęzycznych 1772–1918)* [18], написана як відповідь на теорію «габсбурзького міту» в австрійській літературі» К. Маґріса, значно розширила як часові рамки дослідження, так і сюжетно-фактологічну основу, також «прив'язала» окремі твори Й. Рота (*Марш Радецького*) до проблеми інтеркультурного дискурсу його творчості.

Схожий у теоретико-методологічному сенсі підхід до розуміння суті австрійської прози XX ст. і, у цьому контексті, творчості Й. Рота, містять праці С. Кашинського – *Summa vitae Austriacae. Нариси про австрійську літературу (Summa vitae Austriacae. Szkice o literaturze austriackiej)* [16] та *В міні габсбурзьких краєвидів. Тринадцять есеїв про австрійську літературу (W cieniu habsburgskich krajobrazów. Trzyście esejów o literaturze austriackiej)* [17]. Якщо у першій книжці науковець розглядає Й. Рота одночасно як одного з єврейських письменників і творців «галицької» літератури і представників австрійської літератури XX ст. [16, 68], то у другій публікації – як автора історичного твору, присвяченого занепаду Габсбурзької монархії (*Марш Радецького*), називаючи його «романом ностальгії і міту і найпопулярнішою австрійською епопеєю XX ст.» [17, 93].

Російський вектор.

Початки наукового аналізу природи прозових творів Й. Рота російськи-

ми науковцями відбулися ще в рамках советського літературознавства. Зосібна Л. Горелік у кандидатській дисертації *Йозеф Рот – борець проти милитаризму і фашизму (Йозеф Рот – борець против милитаризма и фашизма)* (Вороніж, 1974) розглядала звичайну фінансову скруту письменника, який дописував до комуністичних видань, як громадянську позицію або світогляд Й. Рота [1, 151]. Дещо пізніше Л. Єфремова захистила кандидатську дисертацію *Романи Йозефа Рота 30-х років (до проблеми творчого методу і жанру) (Романы Йозефа Рота 30-х годов (к проблеме творческого метода и жанра)* (Москва, 1983). Зважаючи на ідеологічні та методологічні вимоги, дослідниця головну увагу приділила проблемі «втраченого покоління» та антифашистській спрямованості романів Й. Рота [5].

Відхід від шаблонно-ідеологічного трактування прози письменника, «вписаного» у парадигму соціалістичного бачення місця і ролі митця в «буржуазному» суспільстві, засвідчили дисертаційні дослідження російських науковців 2000-х рр. Зокрема нове бачення жанрово-стилістичних особливостей творчості Й. Рота засвідчує кандидатська дисертація А. Кацури *Проблема «свого» і «чужого» у творчості Йозефа Рота (Проблема «своего» и «чужого» в творчестве Йозефа Рота)* (Москва, 2002) [7]. Для дослідниці творчість Й. Рота – це передусім проблема «свій»/«чужий» в категоріях часу-простору художнього тексту, а також дихотомія «провінція»/«світова столиця», шляхи розвитку «західного світу», тема мандрів, самоідентифікації героїв тощо.

Літературознавчому аспекту творчості Й. Рота присвячена канди-

датська дисертація О. Козонкової *Новелістика Йозефа Рота (Новеллистика Йозефа Рота)* (Москва, 2002) [8]. У ній проаналізовані поняття новели та фейлетону, позиції оповідача й прийоми створення образів, сутність новелістики Й. Рота 1920–1930-х рр., відображення «австрійської ідеї» в пізніх новелах письменника, образи нового «демонічного» світу. У подібному теоретико-методологічному руслі написана й кандидатська дисертація А. Лобкова *Символічні мотиви в художньому світі Йозефа Рота (Символические мотивы в художественном мире Йозефа Рота)* (Нижній Новгород, 2003) [9]. У ній вивчається творчість Й. Рота в контексті 1920–1930-х рр., зокрема суспільно-політичні та філософські погляди письменника, літературний контекст творчості, «габсбурзький міт» у творчості Й. Рота та його сучасників.

Позаєвропейська школа ротознавства представлена поодинокими публікаціями вчених США та Австралії. «Візитною карткою» американського ротознавства вже кілька десятиліть вважається авторитетна праця Д. Бронзена *Йозеф Рот. Біографія (Joseph Roth. Eine Biographie)* [13]. Її особливість – інтерпретація діалогів вченого з 160-ма друзями і знайомими Й. Рота в Європі й Америці. Причини окремішності й відчуження письменника від суспільства, втрати ідентичності та внутрішні конфлікти, які призвели до його передчасної смерті проаналізувала С. Розефельд у праці *Зрозуміти Йозефа Рота (Understanding Joseph Roth)* (Колумбія, 2001) [28]. Книжка австралійської дослідниці К. Тонкін *Марш Йозефа Рота в історію: Від ранніх романів до «Маршу Радецького» і «Гробівця капуцинів»*

(Joseph Roth's March into History: From the Early Novels to Radetzkyarsch and Die Kapuzinergruft) (Нью-Йорк, 2008) – це спроба примирити Й. Рота радикальних соціалістичних 1920-х рр. з «алкоголіком-монархістом, який втрачав контроль над реальністю» 1930-х рр. [31, 1].

Українське ротознавство

Знайомство з творчістю Й. Рота в Україні розпочалося у 1928 р., коли на сторінках львівського журналу „Вікна” з’явилася замітка С. Тудора *З новин західно-європейського письменства. Йозеф Рот. Втеча без кінця* як передмова до трьох розділів однойменного роману Й. Рота. Того ж 1928 р. у Харкові виходить український переклад одного з найважливіших творів письменника *Отель “Савой”* [10, 245]. В українському літературознавстві ХХ ст. першу спробу оцінити творчий доробок Й. Рота, зокрема визначити українські мотиви у його прозі, здійснила А.-Г. Горбач публікацією у мюнхенському часописі „Сучасність” [3, 56].

До початку 1990-их рр. спроби українських літературознавців оцінити творчу спадщину Й. Рота були спорадичними і зазвичай такими, які розглядали твори письменника у ширшому контексті. Зосібна Д. Затонський у 1985 р. у праці *Австрійська література у ХХ ст. (Австрийская литература в ХХ в.)* вперше в українському советському літературознавстві розглянув творчість Й. Рота [6]. Проаналізувавши твори Й. Рота через призму ідеологічних та політичних особливостей міжвоєнної доби, Д. Затонський підкреслив, що «Рота виводять з Фльобера, з Грільпарцера, Штіфтера, взагалі з австрійської традиції, та з росіян – Достоевського,

Толстого, Чехова» [6, 294], а також наголосив, услід за К. Маґрісом, на подібності *Маршу Радецького* з романом *Тихий Дон* (Тихий Дон) М. Шолохова [6, 297]. Взагалі Д. Затонський чи не першим у советському літературознавстві зауважив інтертекстуальні асоціації *Маршу Радецького* Й. Рота з *Буденброками* Т. Манна, а також наголосив на подібності окремих сюжетних ліній *Маршу Радецького* з романом Р. М. Рільке *Нотатки Мальте Лявридса Бруґге* [6; 301, 302].

В незалежній Україні одним з перших інтерпретаторів творчости Й. Рота став перекладач І. Андрущенко. У дослідженні *Культура Австро-Угорщини кінця XIX – початку XX ст. Духовий злет доби історичного занепаду* [1] він виокремив постать Й. Рота, зазначивши, що він «знаменитий тим, що повертає читачеві пам'ять, хоча б тим, що всі його романи і повісті – не інакше, як вилита у слові пам'ять, закарбований спогад. [...] мітичний реалізм Рота, який культивує синкретичну правду, має яскравий знаковий характер, [...] при всій позірній реалістичности твори Рота – це романи, а не мемуари...» [1, 157].

Суттєві наголосу у розумінні творів і творчости Й. Рота у контексті австрійської літератури розставили сучасні українські вчені-германісти. Зосібна Т. Гаврилів у німецькомовній монографії *Ідентичності в австрійській літературі XX ст. (Identitäten in der österreichischen Literatur des XX. Jahrhunderts. Monographie)* [15] розглядає новелістику Й. Рота як суттєвий приклад «розповідних фігур» і «фігур оповідачів» – наскільки доли людей залежні від обставин, які змінюються. У цьому випадку, на думку вченого, важливим чинником є іро-

нія, яка присутня в ранніх новелах письменника [15, 275–292]. В іншій монографії, присвяченій історії австрійської літератури XIX–XX ст., цей дослідник характеризує новелістику письменника (*Левіятан, Триумф краси, Погруддя цісаря*) [2, 138–143], а також пропонує поглянути на Львів як «місто-модель» через призму журналістських репортажів Й. Рота 1920-х рр. [2, 150–161].

У німецькомовній праці *Галичина нещасна і/або Галичина щаслива? Східна Галичина в австрійській літературі (Galicia Miserabilis und/oder Galicia Felix? Ostgalizien in der österreichischen Literatur)* (Львів-Відень, 2008) германістка Л. Цибенко окреслює літературне сприйняття письменником ландшафтів Східної Галичини: «Галичина Йозефа Рота, простір, який як об'єкт натхнення і мистецького зображення має велику притягальну силу, який стає літературним ландшафтом» [14, 129].

Інший тематичний напрям українського літературознавства – дисертаційні дослідження, присвячені творчості Й. Рота. Зокрема у кандидатській дисертації Г. Петросаняк *Поетика художньої прози Йозефа Рота* (Львів, 2001) вперше в українському літературознавстві було розкрито особливості системи художніх засобів, що характеризують прозу Й. Рота, а також літературно-естетичні тенденції, що були актуальними в період його творчости [11, 17, 18]. У кандидатській дисертації Т. Дзися *Творчість Йозефа Рота в українській міжлітературній рецепції: візія Першої світової війни і типологія образів-персонажів (Богдан Лепкий, Мирослав Ірчан, Осип Турянський, Роман Купчинський)* (Тернопіль, 2008), здійснено

спробу конструювання української міжлітературної рецепції художнього світу Й. Рота на матеріалах текстів, що виникли в ареалі «габсбурзького міту». Відтак автор проаналізував художні, публіцистичні та епістолярні тексти письменника і співвідносні з ними прозові твори Б. Лепкого, М. Ірчана, Р. Купчинського, О. Турянського про Першу світову війну в її екзистенційних вимірах – для виокремлення персонажів, які переживали втрату батьківщини і перебували у «втечі без кінця» [4, 3, 4].

Отже, висновуємо, що однією з характеристик творчості Й. Рота є її інтертекстуальність та інтеркультурний дискурс, які належать до найдискусійніших проблем сучасного літературознавства. Ротознавці головним чином аналізують твори письменника через призму їх інтеграції в національну літературу (передусім австрійську та німецьку), як підтвердження продуктивності теорії «габсбурзького міту» в літературі, визначення поетики його художніх творів, а також їх міжлітературну рецепцію. На нашу думку, інтертекстуальну парадигму Ротової творчості варто розглядати в двох аспектах. З одного боку – як інтертекстуальну складову світоглядного, ідеологічного, економічного та політичного дискурсу сучасності. Йдеться про аналіз та інтерпретацію художнього світу письменника крізь призму зображення у ньому реалій «історії повсякденності» та історії ментальностей, художню трансформацію світоглядних засад самого автора в контексті його бурхливої епохи. У такому ракурсі інтертекстуальна складова творчості Й. Рота може розглядатися як частина інтеркультурності – крізь призму

ідей одного з представників французької історичної школи «Анналів» Ф. Броделя. З іншого боку ця інтертекстуальна складова має й яскраво виражену літературну площину. У цьому випадку йдеться про інтертекстуальні паралелі творчості Й. Рота в контексті інших європейських літератур.

Bibliography and Notes

1. Андрущенко Ігор, *Культура Австро-Угорщини кін. XIX – поч. XX ст. Духовий злет доби історичного занепаду. Історико-літературний нарис*, Київ: «Аль-прес» 1999, 226 с.
2. Гаврилів Тимофій, *Шкіц філософії сум'яття. Австрійська література у XIX і XX сторіччях*, Львів: ВНТЛ-Класика 2011, 354 с.
3. Горбач Анна-Галя, *Українські мотиви у творчості Йозефа Рота*, [у:] „Сучасність” 1965, № 3, с. 56–61.
4. Дзись Т., *Творчість Йозефа Рота в українській міжлітературній рецепції : візія Першої світової війни і типологія образів-персонажів (Богдан Лепкий, Мирослав Ірчан, Осип Турянський, Роман Купчинський)*: автореферат дисертації ... кандидата філологічних наук, 10.01.05, Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка, Тернопіль 2008, 19 с.
5. Ефремова Л. М., *Романи Йозефа Рота 30-х годов (к проблеме творческого метода и жанра)*: автореферат дисертації ... кандидата філологічних наук, 10.01.05, Москва 1983. – 16 с.
6. Затонский Д., *Австрийская литература в XX столетии*, Москва: Художественная литература 1985, 444 с.
7. Кацура А. Г., *Проблема «свого» и «чужого» в творчестве Йозефа Рота*: автореферат дисертації ... кандидата філологічних наук, 10.01.03, Москва 2002, 16 с.

8. Козонкова О. В. *Новеллистика Йозефа Рота*: автореферат диссертации ... кандидата филологических наук, 10.01.03, Москва 2002, 17 с.
9. Лобков А. Е., *Символические мотивы в художественном мире Йозефа Рота*: автореферат диссертации ... кандидата филологических наук, 10.01.03, Нижний Новгород 2003, 18 с.
10. Назаркевич Христина, *Переклади Йозефа Рота українською*, [у:] *Факт як експеримент. Механізми фікціоналізації дійсності у творах Йозефа Рота* / Упор. Т. Гаврилів, Львів: ВНТЛ-Класика 2007, с. 244–259.
11. Петросаняк Г., *Поетика художньої прози Йозефа Рота*: автореферат диссертации ... кандидата філологічних наук, 10.01.04, Львівський національний університет ім. І. Франка, Львів 2001, 19 с.
12. Шмідт-Денглер Венделін, *Експеримент Галичина – Йозеф Рот в історіях німецької й австрійської літератури*, [у:] *Факт як експеримент. Механізми фікціоналізації дійсності у творах Йозефа Рота* / Упор. Т. Гаврилів, Львів: ВНТЛ-Класика 2007, с. 36–49.
13. Bronsen David, *Joseph Roth. Eine Biographie*, Köln: Kiepenheuer & Witsch 1993, 421 S.
14. Cybenko Larissa, *Galicja Miserabilis und/oder Galicja Felix? Ostgalizien in der österreichischen Literatur*, Lwiw: VNTL-Klasyka, Wien: Praesens Verlag 2008, 220 S.
15. Havryliv Tymofiy, *Identitäten in der österreichischen Literatur des XX. Jahrhunderts. Monographie*, Lwiw: VNTL-Klasyka 2008, 408 S.
16. Kaszyński Stefan H., *Summa vitae Austriacae. Szkice o literaturze austriackiej*, Poznań: Ars Nova 1999, 264 s.
17. Kaszyński Stefan H., *W cieniu habsburskich krajobrazów. Trzyście esejów o literaturze austriackiej*, Poznań: Ars Nova 2006, 240 s.
18. Kłańska Maria, *Daleko od Wiednia. Galicja w oczach pisarzy niemieckojęzycznych 1772–1918*, Kraków: Universitas 1991, 277 s.
19. Kłańska Maria, *Problemfeld Galizien in deutschsprachiger Prosa 1846–1914*, Wien-Köln-Weimar: Böhlau Verlag 1991, 231 S.
20. Kłańska Maria, *Austria i Polska w życiu i twórczości Józefa Rotha*, [w:] „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, MCXCV: *Prace Historyczne*, zeszyt 121, Kraków 1997, s. 475–499.
21. Lunzer Heinz, *Lunzer-Talos Victoria, Joseph Roth im Exil in Paris 1933 bis 1939*, Wien: Zirkular 2009, 224 S.
22. Magris Claudio, *Der habsburgische Mythos in der modernen österreichischen Literatur*, Wien: Zsolnay und Deuticke Verlag 2000, 414 S.
23. Magris Claudio, *Lontano da dove. Joseph Roth e la tradizione ebraico-orientale*, Torino: G. Einaudi 1977, 323 p.
24. Mehrens Dietmar, *Vom göttlichen Auftrag der Literatur. Die Romane Joseph Roths. Ein Kommentar*, Hamburg: Books on Demand GmbH 2000, 376 S.
25. Morgenstern Soma, *Joseph Roths Flucht und Ende. Erinnerungen*, Köln: Kiepenheuer & Witsch 2008, 432 S.
26. Müller-Funk Wolfgang, *Joseph Roth*, München: Beck 1989, 132 S.
27. Ochse Katharina, *Joseph Roths Auseinandersetzung mit dem Antisemitismus*, Würzburg: Königshausen & Neumann 1999, 254 S.
28. Rosenfeld Sidney, *Understanding Joseph Roth*, Columbia University of South Carolina Press 2001, 128 p.
29. Steierwald Ulrike, *Leiden an der Geschichte: Zur Geschichtsauffassung der Moderne in den Texten Joseph Roths*, Würzburg: Königshausen & Neumann 1994, 198 S.
30. Sternburg Wilhelm von, *Joseph Roth. Eine Biographie*, Köln: Kiepenheuer & Witsch 2009, 560 S.
31. Tonkin Kati, *Joseph Roth's March into History: From the Early Novels to Radetzkyarsch and Die Kapuzinergruft*, Rochester, NY: Camden House 2008, 223 p.